

PRESTIDIGITAȚIA — SAU CUM SĂ PĂCĂLEȘTI CENZURA

— *Așadar, Alexandru Darie, dacă țin eu bine minte, Jolly Joker a fost prima ta montare pe o scenă profesionistă. Cum ai ajuns la textul lui Tudor Popescu? Ți-ai dorit, într-adevăr, să-ți începi cariera regizând o piesă românească?*

— Am sosit la Teatrul din Oradea, repartizat după absolvirea facultății, iar ei mi-au propus textul pe care-l aveau înscris în repertoriu. Ca să spun cinstit, imaginea mea asupra debutului era cu totul alta. Deci, l-am luat plin de îndoială, cu atât mai mult cu cât totdeauna mi-e teamă când am de-a face cu un text nou. I l-am dat întâi Mariei (Miu, n.n.), iar ei i s-a părut slab. Trebuia, totuși, să-l citesc și eu. Am făcut-o și... am înnebunit: era o satiră extraordinară, de tip gogolian, ce demonta un întreg sistem politic. Nu propunea numai o interesantă panoplie de caractere, bine construite, ci analiza unui mod de a exista al unor oameni. Mi s-a părut că atinge suprarealismul tocmai prin realismul ei puternic. Și am avut, dintr-o dată, imaginea finală a spectacolului: un spațiu auster, pustiu, ars de lumina de acetilenă, o orchestră tristă, derizorie, un fel de fanfară de orbi, o lume care se zbate în acest spațiu încercînd să-și depășească, fără sorți de izbîndă, condiția. O lume grotescă, de coșmar, de apocalips. Dar rămînînd comică prin ridicolul ei. Când l-am descris-o Mariei, amîndoi am crezut că e bine. Era, pentru noi, un univers care se înrudea cu cel al unui Gogol, al unui Suhovo-Kobilin, Kafka sau Urmuz.

— *Cînd au început clipele grele pentru tine și spectacol?*

— Încă din timpul repetițiilor. În rolul „comisarului” de la C.C. l-am distribuit pe Eugen Țugulea, un foarte bun profesionist dar... secretar de partid al teatrului, pe atunci. Creasem un personaj de vreo doi metri înălțime. Spînzurat pe

cataloge, cu un baston lung ce-i prelungea mina, cu o căciulă de nutrie pe cap, niciodată apărînd singur, ci însoțit de vreo 20 de figuranți („securiști”) care făceau un grup compact în jurul lui. Nimeni nu-l atîngea, vorbea foarte încet, iar toată lumea nota ce spunea. Actori-cește, își acoperea perfect obligațiile, dar cu „vigilență” sa de secretar de partid imi atrăgea mereu atenția că piesa „n-o să treacă”. Eu îi răspundeam că nu sufăr de autocenzură, care e mortală pentru orice artist.

— *Dar în felul acesta, atmosfera repetițiilor n-a devenit încordată?*

— Dimpotrivă. Toți fiind convinși că spectacolul oricum n-o să fie acceptat de cenzură, și-au dat drumul atîngînd, după opinia mea, cote artistice extraordinare. În afara lui Nicolae Toma și Cristian Șofron, toți interpretau mai multe roluri și reușeau, cu foarte puține mijloace exterioare, să creeze tipuri diferite, modelîndu-le pe dinăuntru. Mai e ceva: securistul teatrului urmărea repetițiile de la balcon. Într-o zi, m-a chemat Mircea Bradu și m-a întrebat: ce faceți voi acolo, că mi s-a spus că-i rău de tot?! Dar a continuat: lasă, mergi mai departe, dacă e să murim, murim cu toții. Nu știi cîți directori de teatru ar fi zis asta și s-ar fi comportat în acest fel! De fapt nu numai securistul ne urmărea, ci și actori care nu jucau în spectacol. Părea o conspirație, cu asistența aceea ascunsă pe după perdele.

— *Cînd au început primele atacuri directe la spectacol?*

— La vizionarea internă. Unii membri ai COM au zis că spectacolul e foarte bun, că actorii joacă foarte bine, dar că... ce ne facem? Insuși Țugulea a avut un acces de nervi: „eu i-am zis lui Darie, că spectacolul imaginat de el e posibil creator de probleme. Ce se întîmplă cu banii investiți, dacă ni-l opresc?”. Era pentru mine interesant de observat ruptura dintre cele două fațete ale omului: actorul conștiincios și secretarul de partid care tremura pentru el, pentru instituția unde lucra. Mircea Bradu a propus să nu tăiem nimic, doar să avem grijă ca la vizionarea externă să atenuăm niște lucruri... și-om vedea. Poziția sa a fost foarte importantă și pentru mine, și pentru colectiv.

— *Și a venit vizionarea externă...*

— ...cu secretara cu propaganda în frunte. Eu zic că nu era femeie rea; a ris tot timpul reprezentăției. Iar la sfîrșit a spus că actorii joacă foarte bine (toată lumea amuțise), dar că spectacolul e critic nu numai la adresa unor oameni, a unor anumite scăderi, ci a întregii societăți socialiste. După care, brusc, a început să urle. „Cît trăiesc eu, nu va trece de vizionare!”. Și a urlat vreo jumătate de oră. Toată lumea înverzise, Mircea Bradu aproape că intrase sub birou, cițiva care nu jucau jubila sau dădeau aprobator din cap. În prima clipă de tăcere, ca într-un spectacol de prestidigitație, am avut instinctul de-a o obliga să iasă din monologul de generalități și de a o întreba: exact, ce vă supără? „De ce secretarul de la CC care vine și rezolvă totul apare pe picioare?” „Mi-am dat seama că trebuie s-o fac pe timpul: pentru că e un personaj important, e deasupra tuturor prin funcția pe care o deține. Bine, zice ea, hai, la început să apară așa; dar nu toată piesa. La care eu răs-

Cristian Șofron

pund: perfect, îl dau jos. Și am ales momentul cind el spunea „mascarada s-a terminat”. Se dădea jos, și, fiind foarte scund, totul devenea mult mai grav!

— Apoi: de ce i se pune covorul roșu? Eu, naiv: pentru că apare pe coturni care, dacă scena e goală, fac zgomot prea mare și nu se aude textul. Ea: dar n-aveți alt covor, numai roșu? Bradu: nu știți cum e cu autofinanțarea? Ea: nu se poate. Eu: dar dacă nu e roșu, e bine? Verde să zicem? Ea: verde? nu. Atunci Maria l-a vopsit cu maro. Dar suportul de plastic pe care era așezat rămăsese roșu, iar culoarea tot răzbatea. Finalul, de asemenea, a fost schimbat încă de la vizionarea internă, devenind de fapt mult mai „rău”. Pe scurt: s-au mai scos niște replici, pe care actorii au avut grijă să le reintroducă după primele spectacole.

— *Alexandru Darie, a fost o luptă pentru șopirle, sau alteeva?*

— Tocmai asta era, că nu existau șopirle. De la început tăiasem unele replici conjuncturale. Eu mizam pe o anume viziune asupra lumii. De asta, și cind am coborît discuția la detalii, sărmana secretară cu propaganda n-a mai putut să se descurce.

— *Cum a fost premiera?*

— Un triumf. Mă uitam la public: rîdea, dar parcă fiecăruia îi era frică s-o facă. Parcă se gîndeau: oare ne mai lăsa să mergem acasă după spectacol?

— *Momentul următor: turneul în București.*

— Care s-a desfășurat fără probleme. O ciudățenie, ca atitea altele. Dar, la întoarcere, spectacolul nu s-a mai jucat decît de cîteva ori. Între timp, se strînsese la director un dosar gros de reclamații și sesizări. La fiecare reprezentație venea cite un securist. Dar nu numai ei erau „vigilenții”.

— *Și a sosit invitația la Festivalul de arta comediei de la Galați.*

— Trecurse aproape un an de cind nu mai jucam *Jolly Joker*. Am repetat trei zile. Curios, poate, toți au reintrat extraordinar de repede în rol. Secretara cu propaganda era plecată din Oradea și atunci ne-a dat viză adjunctul său. Deci, începe spectacolul în Festival. Eu, ca de obicei, stăteam în fundul sălii. Simțeam stupoarea care plana peste ea. În pauză, actori, colegi din alte teatre au venit cu lacrimi în ochi să mă felicite. Începe partea a doua și-l văd pe Mircea Bradu că apare tremurînd și-mi șoptește că „avem probleme”. Îl întreb ce-i, dar el pleacă mormăind ceva. Mi s-a părut a-mi trece pe la urechi că primul secretar al județului a părăsit ostentativ sala. Peste vreo cinci minute, îl văd pe Paul Everac ridicîndu-se în picioare și ieșind trîntind ușa. Și nici nu începuseră momentele cu adevărat grave! La masa juriului încă nu se mișca nimeni. Peste un timp, Theodor Mănescu se scoală de pe scaun, aflîndu-se în mijlocul rîndului îi ridică și pe ceilalți, și iese prin dreapta. După care l-am văzut ascuns după draperia ușii și rîzînd. El se „desolidarizase”, dar de după perdea gusta critica. ...Tragedia a urmat la sfîrșitul spectacolului. Mircea Bradu ne-a zis că e nenorocire. Oamenii care în pauză mă îmbrățișaseră, treceau pe lingă mine

privind ca prin sticlă. În jurul meu s-a lăsat o tăcere de gheață. Actorii erau speriați. Au plecat cu autobuzul — 16 ore, ca și la venire!; Bradu a rămas. Eu m-am dus acasă, la București. Nu știam nimic. Apoi am aflat că acel prim secretar a dat telefon tovarășei Sonea, care, la rîndul ei, a sunat la Oradea cerînd destituirea secretarei cu propaganda. Norocul ei, că nu ea dăduse viza de participare la Festival! S-au mai cerut: 1) excluderea mea din partid. Dar au constatat că nu eram membru; 2) să mi se ia dreptul de a profesa. Li s-a explicat că am o diplomă și că nu există nici o modalitate de a o anula. Mai mult, că eram stagiar și nu mi se putea desface contractul de muncă; 3) lui Mircea Bradu să i se dea vot de blam.

Peste trei săptămîni s-a trimis în toate teatrele o circulară semnată de Tamara Dobrin și cu mențiunea de a fi pusă la aviziere. În ea se specifica faptul că am denaturat textul, că i-am adus grave modificări.

— *De ce s-a vorbit despre denaturarea textului? Era adevărat?*

— Da' de unde! Motive, de fapt pre-texte, erau două: unul, că însuși Tudor Popescu spusese că nu-și mai recunoaște piesa, iar asta încă de la premieră. Dar sensul afirmației era pozitiv, adică nici el nu crezuse că poate da naștere unui spectacol atît de bun. Al doilea, în fond cel adevărat: Tudor Popescu primise în acel an premiul Academiei pentru volumul intitulat *Jolly Joker*. Dar cine semna premiile Academiei? Ceașescu. Circulară și o legendă: că Tamara Dobrin a început să zbiere împotriva noastră — a lui Tudor Popescu și a mea — proferînd amenințări. Dar Ticuța Crețu i-ar fi șoptit că volumul și deci și textul, luase un premiu semnat de însuși... tovarășul. Iar atunci, cum se putea ea lega de un text premiat de...? Drept pentru care s-au reformulat capetele de acuzare: că eu am denaturat textul, că am introdus replici inexistente etc. etc. Ceea ce nu era adevărat. Eu, dimpotrivă, tăind anumite replici de circumstanță, zisele șopirle. Mie mi s-a „aplicat” o interdicție de semnătură de un an. Nici presa nu avea voie să-mi pomenească numele. Iar Marian Popescu, singurul critic ce scrisese despre Festivalul de la Galați, a pățit la fel.

DEZASTRUL E PERFECT E PUȚIN PEA MULT!

M. I.

Alexandru Darie a găsit titlul pe afișul repertorial al teatrului cind a venit, după absolvire, la Oradea. L-a interesat. Noi ne-am bucurat, firește, că acceptă și nu ne propune (cum se obișnuiește, nu?) un alt titlu. Era afișul nostru de abonamente și, vai, adesea schimbarea unui titlu cu altul irită publicul plătoritor și, de ce nu, încrezător în promisiunile instituției. Faptul că piesa lui Tudor Popescu mai fusese montată în două-trei teatre nu-l deranja.

De la primele lecturi ne-am dat seama că *Ducu Darie* a plasat comedia pe o orbită total neprevăzută în „geografia” teatrală... a piesei. Dintre-o comedie satirică

pe teme, e drept, extrem de acute, din imediată noastră... apropiere, Darie *concepea* un spectacol politic de o forță generalizatoare extrem de violentă, de puternică, de, hai să spunem, periculoasă și de o gravitate *neconținută* în replica propriu-zisă, ci, mai ales *gîndită* în subtext.

Că era posibil să fi existat dinamita în subsolul piesei și n-am intuit-o noi, treacă-meargă, dar n-a intuit-o nici Tudorică, precum ne-a mărturisit, cu binecîntata-i sinceritate și cu nesfîrșită admirație (și o dragoste nedezmîntită) pentru „copiiiăștia minunați”, cum i-a numit pe Maria Miu (autoarea scenografiei) și pe Ducu Darie.

La prima vizionare am cam tremurat, dar ne-am înarmat cu argumente serioase de apărare a spectacolului în fața „comisiei”. Știam noi foarte bine ce „merge” și ce nu. Multe lucruri au trecut neobservate, unele au fost „date” mai ușor, mai moale, cum se spune, urmînd să dobîndească forță și virulență în spectacolele de după premieră.

Forurile ideologice au fost de-a dreptul șocate de viziunea regională. Mare noroc a avut Ducu, totuși: a fost prezentat „tovarășei secretare” de la județ drept „fiul lui Iurie Darie”, junele artist (și) al „tinereții dinsei”, o „tinără” speranță a școlii de regie românească etc, la care se adăuga propriul farmec al lui *Ducu*; curerită de toate acestea, „imblinzită”, „to'ășă” a acceptat să aprobe spectacolul (după încă o vizionare), recomandînd „scoateră” grabnică a unor „mizerii” și exagerări, cum le-a numit.

Las' că m-a privit din nou chiorș (eu eram, mereu, principala „vinovată”) și m-a întrebat de unde am scos „prostia” asta (era vorba de piesă). I-am dat volumul lui Tudor Popescu, i-am spus că s-a montat și în alte teatre, deci au... găsit-o alții, înaintea mea...

Tovarășa a propus să se clarifice neapărat: de ce primește, totuși, directorul pachetul de carne, care sînt, *TOTUȘI*, elementele pozitive ale spectacolului, „cu ce pleacă spectatorul acasă?” etc., etc. „Este o întreprindere mizerabilă, infernală — a mai spus tovarășă —, dezastrul e perfect. E puțin (!!!) prea mult!”

La Festivalul de la Galați ne-am prezentat fără a „reviziona” spectacolul — după un an. Ecol, turnătorile, „atitudinea” împotriva noastră au fost rapide. Totul a început încă din timpul spectacolului, de la care a ieșit primul secretar (s-a zis apoi că ar fi fost chemat la telefon...). Grav este că, invidios și sau înspăimîntați (?), s-au dezis de noi chiar și unii așa-zii oameni de teatru (inspectorii din Consiliul Culturii, redactorii, cronnicarii) ale căror nume hai să le trecem sub tăcere. Din jenă...

Publicul a fost în delir. Atita satisfacție pe fețele oamenilor nu mai văzusem de mult. Prietenii ne-au întrebat „cum de v-au aprobat un asemenea spectacol?”. Noi făceam chitic. Nu *prea* ne aprobase nimeni să „ieșim” cu el la Festival.

Au urmat, se știe, represaliile. S-a făcut o ședință în care „tovarășa”, cu *mina* ei, ne-a dat vot de blam, ne-a muștrat aspru pentru deplorabilul nivel politic: Mircea Bradu, Elisabeta Pop și Eugen Țugulea. Ducu a scăpat: nu era membru de partid...

ELISABETA POP